పి. గణపతిశాస్త్రి

"ఎవరుగాని నా చుట్టుగుడిసె దరిమానానికి వచ్చారంటే, మరి నేనింక ఊరుకునేదిలేదు! తెలిసిందా? . . . ఇదిగో, గండ్రగొడ్డలి! చూశారా?"

మంకణుడు తనపక్కనే ఉన్న గండ్రగొడ్డలి చేత బట్టి పైకెత్తి ఒళ్లెరగని ఆవేశంతో రాజభటుల మీదికి లంఘించాడు! దానితో, ఏడెనమండుగురుదాకా ఉన్నా, వారి కిక కాలికి బుద్ధిచెప్పక తప్పలేదు!

ఆ రాజభటులలో కొందరు మంకణుని కుటీరం చుట్టు ఉన్న ప్రదేశంలో కొంతభాగం గునపాలతో తవ్వి, పొడుగాటి కర్రలతో, తాళ్లతో కొలిచి లెక్కలు కడుతున్నారు. అంతలోనే గుడిసెలోనించి అకస్మాత్తుగా ఇవతలికి వచ్చి, అత డా విధంగా విరుచుకుపడేసరికి, వారిలో ఒకడు అల్లంత దూరంలో నిలిచి ఆ పనులన్ని చేయిస్తున్న ప్రధాన రాజాధికారి పద్మస్వామి కా వృత్తాంతం నివేదించాడు.

మంకణుడు శ్రీనగరం శివారులలో చెప్పులు కుట్టుకుని జీవిస్తున్న చర్మకారుల కులానికి చెందిన మాల. అతగాడికి ఉన్న ఆస్తిఅంతా ఒక్క చుట్టుగుడిసె మాత్రమే! చేస్తున్న పనిపాటులవల్ల అతనికి ఆపూట గడవడంకూడా కష్టమే! అటువంటివాడు అసహాయ శూరుడై గండ్రగొడ్డలి చేతబట్టి రాజభటులందరి మీదికి కయ్యానికి కాలుదువ్వుతున్నాడు! 'ఏడి కెంత తలపొగరు! కండకావరము!' ఆశ్చర్యపోయాడు పద్మస్వామి.

అయినా తొందరపాటు పనికిరాదని నెమ్మదిగా అతనిని సమీపించి, చల్లని మాటలతో బుజ్జగించాడు.

"మంకణా, ఎందు కలాగ తొందరపడిపోతావు? మహామాత్యుల ఆజ్ఞప్రకారమే మే మిక్కడికి వచ్చి ఈ పని ప్రారంభించాము. నీ గుడిసె ఉన్న ప్రాంతమే దేవాలయ నిర్మాణాని కన్నివిధాల తగినదని రాజశిల్పులందరు ఏకగ్రీవంగా నిర్ణయించారు."

"అయితేమాత్రం? నాతో చెప్పాపెట్టకుండా, నా నాకిట్లో అడుగుపెట్టడానికి మీ కెవ్వరిచ్చా రీ అధికారం? . . . అడుగు ముందుకు వేశారంటే మరి ప్రాణాలు దక్కవు! జాగ్రత్త!"

ఆ సమాధానంతో పద్మస్వామికి దురాగ్రహం తల కెక్కింది. అయినా ఎలాగో అలాగ పని జరిపించుకు పోవడం మంచిదని ఆలోచించి కొంచెం తమాయించు కున్నాడు.

"ఇదిగో, ఇలాగ చూడు! నీ అంతరువు, పైవారి అంతరువు గమనించుకోకుండా ఊరికే ఉత్త పుణ్యాని కని ఎందు కలాగ కారాలు, మిరియాలు నూరుతావు? స్వయంగా చంద్రాపీడ సార్వభౌములే ఈ ప్రదేశంలో త్రిభువనస్వామి అన్న విష్ణుదైవతం దేవాలయం నిర్మించాలని నిశ్చయించుకున్నారు! చక్రవర్తి, మహామాత్యులు ఆజ్ఞాపించనిదే మే మిక్కడికి వచ్చి, ఇలాగ ఈ నేల కొలత లారంభిస్తామనుకున్నావా? . . . అదీగాక నీకేదో తగినంత ప్రతిఫలం ముట్టజెప్పనిదే వారు మాత్రం నీ గుడిసె తీయించివేస్తారనుకున్నావా? . . . నా మాట విని కొంచెం ఆలోచించుకో!"

అయినా మంకణు డా ప్రధాన రాజాధికారి మాట బొత్తిగా చెవి కెక్కించుకునేటట్టు లేడు! చేతనున్న గండ్రగొడ్డలితో బెదిరిస్తూ "వెంటనే ఇక్కడినించి వెళ్లిపోకపోతే మరి మాట దక్కదు" అని వారందరివైపు తిరిగి గొంతెత్తి గర్జించాడు! పద్మస్వామి ఆపైన అతని దురహంకారం భరించలేకపోయాడు.

రాజభటులవైపు తిరిగి శీఘ్రంగా మంకణుని నిర్బంధించి, గొడ్డళ్లతో, గునపాలతో ఆ గుడిసె పడగొట్టి నేలమట్టం చెయ్యవలసినదని ఎలుగెత్తి హెంకరించాడు! వెనువెంటనే వారందరు కత్తులతో, కఠారులతో ముమ్మందుగా మంకణునిమీదికి లంఘించారు!

అయినా అత డేమాత్రము చలించలేదు! తన గండ్రగొడ్డలి గిరగిర తిప్పుతూ, కళ్లు మూసుకుని

రాజతరంగిణి కథ

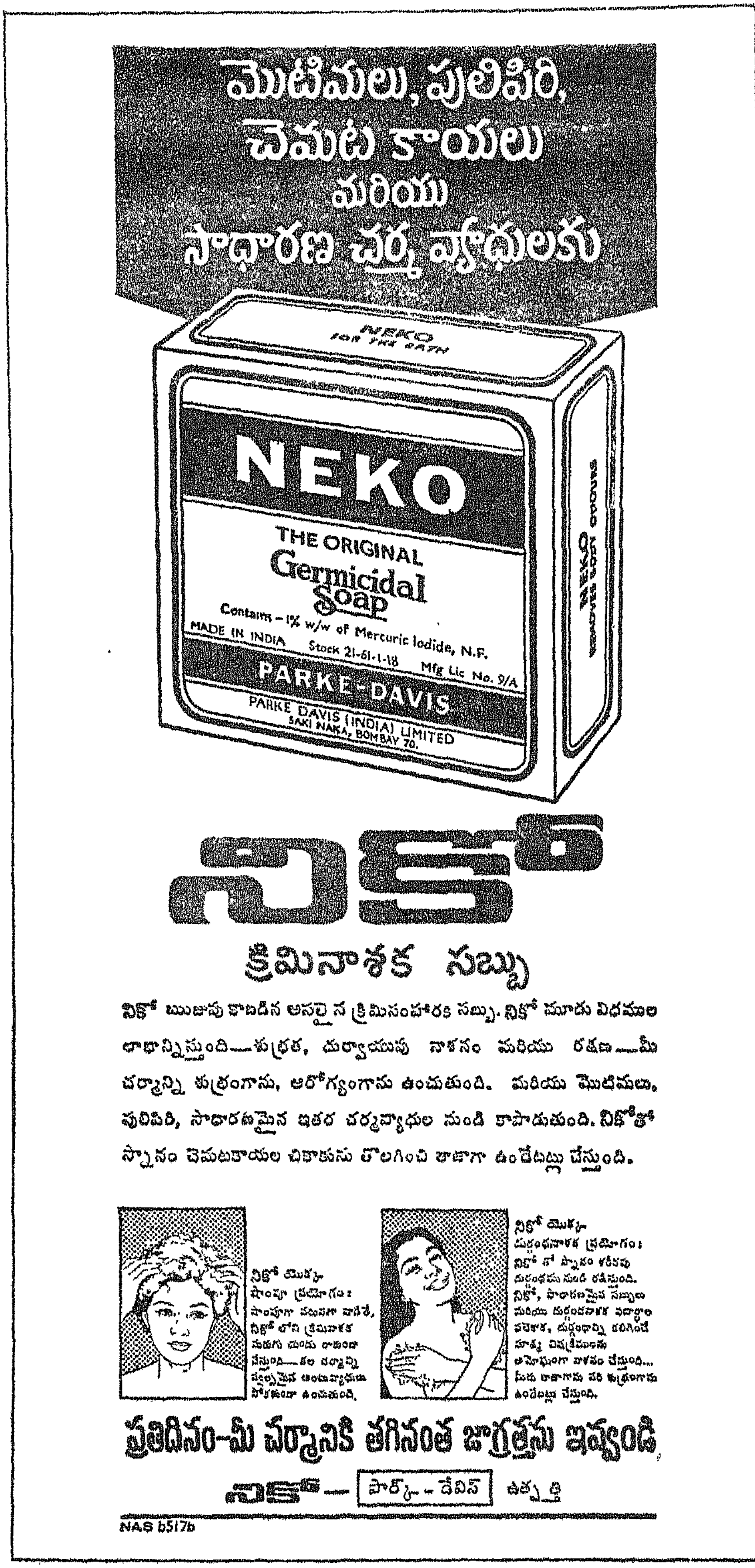

ముమ్మొందు కురికి వారి నెదుర్కొన్నాడు! ఆ ఘోరాపద గమనించి, ఆ గుడిసెలో వేరొక గదిలో ఒక మూల నక్కి కూర్చున్న మంకణుని ఇల్లాలు, నలుగురు పసి పిల్లలు గొంతులెత్తి దీనాక్రందనా లారంభించారు.

అంతలోనే తాను తలపెట్టిన వ్యవహారం శ్రుతి మించి రాగాన పడుతున్నదని పద్మస్వామి గ్రహించాడు. ఆ పరిసరంలో నేల అంతా ప్రాసస్త్యంగా కొలిచి, దేవాలయ నిర్మాణంలో సుమారు ఒరుపు కలిగించవలసిందని మాత్రమే మహామంత్రి శ్రుతకీర్తి ఆజ్ఞాపించాడు. అంతేగాని, పని కొనసాగకపోతే, మంకణునిమీదికి రాజభటుల నుసికొలపవలసిందని ఆత డాదేశించలేదు. ఒకవేళ వారి తొందరపాటువల్ల మంకణునికి ప్రాణాపాయమే సంభవిస్తే? . . . ఆ వ్యవహారం అంతా తలకిందులై చాలాదూరందాకా వెళ్లిపోతుంది!

కనక వెంటనే వెనక్కి తగ్గిపోవలసిందని మరుక్షణంలోనే రాజభటుల కాజ్ఞాపించాడు. మందలింపులతో మంకణునికికూడా అదేవిధంగా ఉత్తరువిచ్చాడు.

తన పంతం నెగ్గడంలోనే అతడు బాగా వెనక్కి తగ్గి భరించలేని అక్కస్సుతో, ఆయాసంతో రొజుకుంటూ నిలుచున్నాడు. పద్మస్వామి మంకణునివైపు గుడ్లురిమి చూసి, పళ్ళు పటపట కొరికి తన అధికారం అంతా ఒక్క గుక్కలో వెళ్లగక్కాడు.

"ఏమి చూసుకుని ఇలాగ మిడిసిపడిపోతున్నావు? సరే, నీ తలతిరుగుడు వ్యవహారం అంతా మహామంత్రుల సమక్షంలో నివేదిస్తానులే! అప్పైన ఆయన ఎదుటే నీ వీరావేశం వెల్లడించుకుందువుగానిలే!"

పైకెత్తిన గండ్రగొడ్డలి పక్కన పెట్టి మంకణుడు వెటకారంగా కలకల నవ్వాడు. "చెప్పుగోవయ్యా, ఎవరితో చెప్పుగుంటావోసు! మహామంత్రి అయితే మాత్రం, నా తల కొట్టించి మొలవేయిస్తాడా? మావంటి నిరుపేదల కొంపలు కూల్చి దేవాలయాలు కట్టిస్తారా? ఆహో, ఇంతకాలానికి ఈ నేలమీద ఎటువంటి ధర్మప్రభువులు బయలుదేరారు? . . . ఏందు కింకా అలాగ నిలబడ్డావు! చాలు, చాలులే! నేర్చావు! వెళ్ళు! వెళ్ళు!"

మంకణుడావిధంగా మరింతగా రెచ్చిపోయేసరికి పద్మస్వామి కెంతగా ప్రయత్నించినా నోరు పెగలలేదు! గిరుక్కున వెనక్కి తిరిగి రాజభటులతోబాటు అక్కడి నించి నిష్క్రమించాడు. మంకణునికి అంతటి మంకుపట్టు ఎందుకు కలిగిందో ప్రధాన రాజాధికారి కెంతగా ఆలోచించినా బోధపడలేదు. 'గునపాలతో కొంచెం తవ్వించి తా నక్కడ కొలత లారంభించగానే, కళ్ళు మూసుకుని గండ్రగొడ్డలితో మీది కురకవలసినంతటి అగత్యం ఏమి వచ్చింది? దేవళం కట్టించడం కోసం తన గుడిసె తీసివేసినప్పుడు, మహామంత్రులకా సంగతి నివేదిస్తే తగినంత నష్టపరిహారం కటాక్షించరా? ఎందు కలాగ ఎగిరెగిరిపడతాడు? ఏమి చూసుకుని ఆ తలబిరుసుతనం? సరే, ఆ పొగరంతా అణిగించివేస్తానుగా!'

అణిగించివేసుకున్న అహంకారావేశంతో మగ్గిపోయిన పద్మస్వామి అప్పుడే పోయి, ఆ వ్యవహారం అంతా మహామంత్రి శ్రుతకీర్తి దగ్గిర పూసగుచ్చినట్లు ఏకరువు పెట్టాడు. శీఘ్రమే ఆ చుట్టుగుడిసె నేలమట్టం చేయిస్తేనేగాని, మరి పని జరగదని నిష్కర్షగా

చెప్పిన చేతులు ముడుచుకున్నాడు. [illegible] ప్రయత్నానికి మంకణుడు గండ్రగొడ్డలితో [illegible] పొలిమేరదికి పెరుమదుపుకొద్దాం [illegible], సింహ [illegible] అతని నెత్తిమీదికి నెట్టివేశాడు!

మంకణుడలా కయ్యానికి కాలుదువ్వడాని [illegible] కారణమో ఎంతసేపాలోచించినా చక్రవర్తి కి అంతుపట్ట లేదు! ప్రాణం పోగా ప్రధాన రాజాధికారి ప్రక్కనే [illegible] చూసి ఒస్సున్నాడు.

“పోనీ, అంగాడిలో రావలసిన ఆ నష్టపరిహారమేదో ముందుగానే ముట్టచెప్పి పని ప్రారంభించలేకపోయారా? ఈ వ్యవహారము ఒక్కక్షణంలో చెప్పి చేయించగలిగే మీరేది స్వయంగా చక్కదిద్దలేరా? ఎన్నెన్ని గొప్ప పనులు నిర్వహిస్తేమాత్రం ఏమి లాభం, ఈమాత్రం చిన్నపని చేయలేనప్పుడు?”

పద్మస్వామి బాగా కంగారుపడిపోయి చేతులు రెండు జోడించాడు.

“దేవాలయ నిర్మాణాని కనుకూలంగా ఆ ప్రాంతమంతా కొలిచి, నలువైపులూ తెలిగించమని మాత్రమే మా కాజ్ఞ దయచేయించారు! . . అంత పెద్ద మా అధికారం లేదుగదా! ... అయినా నాచేతనైనంత నష్టపరిహారం ముట్టజెప్పించకపోలేని చెప్పి చెప్పాను. అయినా లక్ష్యపెట్టకపోతే కొంచెం బెదిరించి చూశాను. ససేమిరా ఆ గుడిసె విడిచిపెట్టేది లేదన్నాడు. పైగా, గండ్రగొడ్డలి చేతపట్టి మామీద విరుచుకుపడ్డాడు. పోనీ, ఇకనయినా తగినంత ద్రవ్యంతో ఆశపెడితే దారికి వస్తాడేమో! కనుక్కుంటాను, సెలవా, మరి . . .”

శ్రుతకీర్తి ఇక అది ఒక్కటే తగిన మార్గమని ప్రోత్సహించాడు. నయాన, భయాన నచ్చజెప్పి ఎలాగో అలాగ పని సానుకూలపరచుకుని రావలసిందని, మోటుగామాత్రం వ్యవహరించవద్దని గట్టిగా హెచ్చరించాడు.

పద్మస్వామి ఆ మరునాడు ఉదయమే పోయి, కావలసినంత సొమ్ము తీసుకుని ఆ గుడిసె విడిచి వేరొక చోట కెక్కడికయినా వెళ్లవలసినదని హితవుపదేశిస్తున్న ధోరణిలో మంకణుని బ్రతిమాలుకున్నాడు. కాని అతడు తన మొండిపట్టు విడిచిపెట్టలేదు. ఎంత సొమ్మిచ్చినా, చిట్టచివరికి ఏది ఎలాగ పరిణమించినా తా నా కుటీరం విడిచిపెట్టేదిలేదని కుండ బద్దలుకొట్టినట్టు నిక్కచ్చిగా చెప్పివేశాడు!

ఆ సంగతి విన్న మహామాత్యుని కేమి చెయ్యడానికి పాలుపోలేదు. పైగా, ఆ వ్యవహారం అంతా ఆమూలాగ్రంగా చక్రవర్తికి విన్నవించడంతప్ప వేరొక్క గత్యంతరం లేదన్న భయంకూడా పట్టుకొని పీడించింది.

అదే సమయంలో దేవాలయ నిర్మాణం ఎంతవరకు వచ్చిందని ప్రశ్నించిన సార్వభౌముని కొకనాడు శ్రుతకీర్తి మంకణుని మొండి శిఖండి పట్టుదల అంతా నల్లచల్లగా నీళ్ళనములుతూ బయటపెట్టాడు.

చక్రవర్తి ఆ వ్యవహారం అంతా విని భగ్గుమని మండిపడ్డాడు.

“మొట్టమొదట మంకణుని కిది చెప్పి అతని ఇష్టం మీదనే పని ప్రారంభించలేకపోయారా? ఎంతటి పేద వాడయినా, కడజాతివాడయినా అతని నా కుటీరం విడిచిపెట్టమని నిర్బంధించడానికి మన మెవరం? మనమే ఇలాగ దురన్యాయానికి ఒడిగడితే ఎలాగ?”

“[illegible] ప్రభూ! [illegible] మంకణుడు [illegible] ప్రధానమా[illegible] ప్రారంభించబోతున్నారు. ఎందు [illegible] మంకణుడు [illegible] ... [illegible] ప్రవేశమును [illegible] మార్గాంతరం లేక...”

శ్రుతకీర్తి [illegible] చాలావరకు ప్రధానాధికారిమీదకి నెట్టివేశాడు!

“అయితే ఇక ఆ దేవాలయ నిర్మాణమాపే తలపెట్టకండి! . . . లంచగొండి తప్పుడు పనులు మాత్రం చెయ్యకండి!”

చక్రవర్తి దురుసుగ ధుమధుమలాడుతూ సింహాసనంమీదనుంచి దిగ్గున లేచి రాజభవనం లోపలికి వెళ్ళిపోయాడు!

ప్రధానమంత్రికి మరింతగా గాభరా పట్టుకుంది. మిగిలిన ఉపామాత్యుల నందరిని వెంటనే సమావేశపరిచి, ఆ వ్యవహారం వారిముందుంచాడు. ఆ విషయ సంధిలోనించి బయటపడే దారి ఏదయినా ఆలోచించవలసినదని అర్థించాడు. వారిలో కొందరు తలలు పంకించి వ్యవహారం చెయ్యిదాటిపోయినదని ఆందోళన పడ్డారు. మంకణు డెలాగయినా ఒక్కసారి చక్రవర్తిని సందర్శించేటట్టు చెయ్యగలిగితే కొంత గుట్టులో మెల్ల కావచ్చునని వారిలో ఒకరిద్దరు తమ ఆలోచన బయటపెట్టారు.

ఆ ఎత్తునలో మహామాత్యుని కదే మంచిమార్గమని స్ఫురించింది. ఆ మరునాడే సార్వభౌముని సందర్శించి, ఆ పెద్దల కంగీకరించవలసిందని వేడుకున్నాడు. కొంత విసుగుదలతో వెలువడిన చంద్రాపీడుని అనుమతితో, “చక్రవర్తి నొకమారు సందర్శించిపోవలసిన”దని ప్రధాన రాజాధికారిద్వారా సగౌరవంగా మంకణుని కొక సందేశం పంపించాడు.

2

మంకణుడు చాలా సామాన్య సంసారి. అయినా మిక్కిలి ఆత్మాభిమానం కల వ్యక్తి. తన కుటుంబమేమో! తానేమో! అంతేగాని ఒకరిజోలి, సొంటి అతని కక్కరలేదు. అలాగే ఇతరు లెవరయినా అనవసరంగా తన వ్యవహారాలలో కలగజేసుకుంటే అత డూరుకోడు. తన వృత్తివిద్య మంకణుని కెవ్వరిదగ్గిర తలవంచవలసిన అవసరం లేకుండా జీవితం మర్యాదగా, సుఖంగా గడిచిపోతున్నది.

ఆ విధంగా మనుగడ కొనసాగించుకుంటున్న అతనికి, పద్మస్వామి ఆకస్మాత్తుగా రాజభటులను వెంటబెట్టుకునివచ్చి, ఇంటి ముంగిట గునపాలతో తవ్వించి కొలత లారంభించడంతో దారుణమయిన దురన్యాయం జరిగిపోయిన ట్లనిపించింది. అయితే తన బెదిరింపులతో వారందరు నిష్క్రమించిన తరవాత ఆ బెడద అంతటితో వదిలిపోయిందిగదా! అని ఒక వేడి నిట్టూర్పు విడిచిపెట్టాడు.

ఆపైన సార్వభౌములు తనతో సంప్రదించబోతున్నారన్న వార్త చెవిని పడగానే అతనికి చిరాకు

> [illegible] సమగ్ర సిద్ధాంతాలు చేయగలిగిన కళే జీవితం.
>
> —శామ్యూల్ బట్లర్

పుట్టుకొచ్చింది. బహుశః ఆయన తన కుటీరాన్నిగూర్చి సంప్రదించబోతున్నారనికాదా మంకణుడు ఊహించుకున్నాడు. అది అతని కిష్టంలేదు. ఎదుటివారు ఏది ఏమయినాసరే, చక్రవర్తి సందర్శనానికి పోరాదని నిర్ణయించుకున్నాడు.

కాని సార్వభౌముడు మిక్కిలి ధర్మాత్ముడని, సజ్జనుడని అత డంతకుమునుపు చాలాసారులు కర్ణాకర్ణిగా విన్నాడు. అందువల్ల పద్మస్వామి, రాజభటులు తన ఎడల ఎంతటి దురహంకారంతో దారుణంగా ప్రవర్తించినా దర్శనానికే పోకపోవడం మర్యాదకాదేమో అనిపించింది. కనక అతని కంతగా ఇష్టంలేకపోయినా ఆ మరునాటి ఉదయమే సార్వభౌముని సందర్శనానికి పోక తప్పలేదు

కొలువుకూటానికి అల్లంత దూరంలో ఉండగానే రాజసేవకు డొకడు మంకణుని వేరొక సభామందిరానికి వెంటబెట్టుకునిపోయాడు. రాజాస్థానంలో అడుగు పెట్టడానికి తన కర్హత లేకపోవడంవల్లనే అధికారులు వేరొక సభామంటపంలో తన దర్శనం ఏర్పాటు చేస్తున్నారని మంకణుడు క్షణంలో పసికట్టివేశాడు. ఆ క్రొంగ్రొత్త అవమానభారంతో అత డెంతయినా కుంగిపోయాడు. వెనువెంటనే తిరిగి వెళ్ళిపోవాలని కూడా సంకల్పించుకున్నాడు. కాని తొందరపడడాని కది తగిన అదను కాదని మిక్కిలి అడకువతో చేతులు కట్టుకుని నిలుచున్నాడు.

చక్రవర్తి ఆ సభాగారంలో అడుగుపెట్టి, సింహాసనంపై కూర్చుంటూనే రెప్పవాల్చక రెండుమూడు క్షణాలపాటు మంకణుని ముఖభంగిమ నిశితంగా పరిశీలించాడు.

“మంకణా, తగినంత సొమ్ము ముట్టజెప్పగలనని మా ప్రధానాధికారి మాట ఇచ్చినా, త్రిభువనస్వామి దేవాలయ నిర్మాణానికి నీవెందు కిలాగ అడ్డు తగులుతున్నావు? ఎందుకు నీకింత పట్టుదల?”

మంకణుడు రవంతసేపు తటపటాయించాడు. కాని కొంచెమయినా భయపడలేదు.

“సార్వభౌమా! తాము మహైశ్వర్యవంతులు! మీతో సరిపోల్చుకున్నప్పుడు మేము వట్టి నిరుపేదలమే! నవరత్నాలహారాలు ధరిస్తున్నారు మీరు! మేము వట్టి నల్లపూసలపేరులతోనే సరిపుచ్చుకుంటున్నాము. అయినా దేహాభిమానము, ఆత్మాభిమానము మీకు, మాకు సమానంగానే ఉంటున్నాయి గదా! . . . మీ ప్రధానాధికారి దురాగతాలు మీ కింతకుమునుపే తెలిసి ఉండవచ్చును. అతని కంతటి దురహంకారమేల? మాపైన అంతటి ఈసడింపేల? తమ అధికారుల కిది ధర్మమేనా?”

సార్వభౌము డతని ధోరణి గ్రహించుకుని నెమ్మదిగా నచ్చజెప్పాడు.

“నీవన్నది నిజమే . . . తగినంత సొమ్ము ముట్ట

చెప్పినప్పుడు నీ చుట్టుగుడిసె ఇవ్వకపోయావా? అని ఆలోచించి కొంచెం తొందరపడిఉంటాడు. ముందుగానే నీతో ఆ సంగతి సంప్రతించి ఉండవలసినది. ఆ తొందర తప్పే. అయితే త్వరితంగా దేవళం నిర్మించవలిసిందని మే మాజ్ఞాపించాము. అదీగాక అంతకన్న మంచి చోటేది దొరకలేదు! అయితే తగినంత సొమ్ము తీసుకో! దానికేమి? అనవసరంగా దైవకార్యానికి అడ్డు పడకు.''

అయినా మంకణు డంగీకరించలేదు.

''మా తాతముత్తాతల కాలంనించి మే మదే కుటీరంలో జన్మించాము. నా పసిపిల్లలందరు అక్కడే మొట్టమొదటగా కళ్ళు తెరిచారు. ఆ చుట్టుగుడిసె మా కష్టసుఖాలన్నిటినీ ఆదుకుని కనిపెట్టి చూస్తున్నది. జననిఅయినా, జన్మభూమిఅయినా మావంటివారి కదే కదా! అటువంటి కన్నతల్లిని విడిచి ప్రాణాలతో నే నింకొకచోటికి బయులుదేరగలనా? . . . వేత్తలయిన తమవంటివారి కింక నే నేమని విన్నవించుకోగలను?''

చంద్రాపీడుని కింకొక మార్గాంతరమేది కనుచూపు మేరలో గోచరించలేదు. లోలోపల కొంచెం చిరాకు బయలుదేరింది. పద్మస్వామి దురుసుతనంవల్లనే తన కంతటి ఇబ్బంది కలుగుతున్నదని మనస్సులో అతనిమీద విసుక్కున్నాడు. తిరిగి చల్లని తేటచిరునవ్వుతో ప్రోత్సహించాడు.

''మంకణా, నీవన్నది యథార్థమే! కాదనడంలేదు. నిజానికి కన్నతల్లికన్న పుట్టినచోటే గొప్పది! . . . అయితే ఇంకొక్క మాట. ఎంత సొమ్ము కోరినా, ఏది కోరినా నే ననుగ్రహిస్తున్నాను. నేనిచ్చే ధనరాశితో కావలిస్తే నీ వింకొకచోట ఒక పెద్ద మేడ కట్టుకోవచ్చును గదా! పద్మస్వామి తొందరపడినంత మాత్రాన ఎందుకు నీకింత పట్టుదల? నా మాట కాదనక కొంచెం ఆలోచించుకో!''

కాని మంకణు డంతటితో ఉబ్బి తబ్బిబ్బయి పోలేదు. నేలవైపు చూస్తూ మాట్లాడ కూరుకున్నాడు. చక్రవర్తి తిరిగి బుజ్జగించాడు.

''ఏమి, మంకణా, మాట్లాడవు? ఎందుకు నీ కింతటి సంకోచం? మనస్సులో ఉన్నదేదో బయటపెట్టరాదా?''

''ధర్మమూర్తులు తమరు! అన్న మాట తప్ప కూడదు మరి! నేనేది కోరినా కటాక్షించాలి!''

''అలాగే! నే నెప్పుడయినా అన్న మాట తప్పినట్టు విన్నావా?''

''సార్వభౌమా! ప్రత్యేకించి మీ పనికోసమే నన్నిక్కడికి పిలిపించారు. ఆపైన కొలువుకూటంలోకాక, వేరొక్కచోట నిలబెట్టి ప్రసంగం కొనసాగిస్తున్నారు. ఇదెక్కడి మర్యాద? తమ కిది ధర్మమేనా? ముమ్మొందుగా తమ రొక్కమారు మా కుటీరానికి విజయంచేసి, అక్కడే ఈ వ్యవహారం ప్రస్తావించాలి. ఇదే నా కోరిక!''

మంకణుని పట్టుదల అంతరార్థం చక్రవర్తి కప్పటికి కొంతవరకు బోధపడింది. అతనిని తన సముఖానికిపిలిపించినప్పుడుఅధికారులు వేసినపొరబాటు కూడా అప్పుడే స్ఫురించింది. అయితే ఏదో అలవాటు ప్రకారం వా రలాగ ఏర్పరిచిఉంటారని సరిపెట్టుకున్నాడు. ఇక మంకణుని కుటీరానికి పోయి, ఆ వ్యవహారం ప్రస్తావించగానే వెనకటి పొరబాటు విస్మరించి, దేవాలయం నిర్మాణానికేవిధమయిన అడ్డంకి కలిగించడన్న ధైర్యం కలిగింది. అయినా అతివి నోట ఆ మాట రాబట్టడం మంచిదనుకున్నాడు.

''దానికేమి! నీ కోరిక కాదనడంలేదు. కాని, అపైన దేవళం కట్టించడానికిమాత్రం మరి అడ్డు చెప్ప కూడదు సుమా!''

అంతలోనే మంకణు డందుకున్నాడు.

''తాము నా కుటీరానికి విజయంచే[సి] ఈ విషయం తిరిగి ప్రస్తావించిన తరవాతేకదా ఆ ప్రశ్న! అప్పుడు నా కష్టసుఖాలేవో నే నాలోచించుకుంటాను. అంతేగాని ముమ్మందుగా నే నిప్పుడే మాట ఇవ్వజాలను. ఆపైన తమ చిత్తం!''

మంకణు డేదోవిధంగా మెలికపెట్టి పద్మస్వామిమీద, శ్రుతకీర్తిమీద, తనమీద పేరుకున్న అక్కస్సంతా ఆవిధంగా తీర్చుకుంటున్నాడని సార్వభౌమునికనిపించింది. అయినా అతని ఆత్మాభిమానంమీద, పట్టుదలమీద చక్రవర్తి హృదయంలో కొంత గౌరవం కలగకపోలేదు. అదీకాక ఇంకొక గత్యంతరంకూడా కనబడలేదు. అతని కుటీరానికి పోయి అడిగినప్పు డిక మారుమాట చెప్పడని అనుకున్నాడు. కనక మరునాటి సాయంకాలమే విచ్చేయగలనని మాటఇచ్చి సముచిత గౌరవంతో వీడ్కొన్నాడు.

3

మంకణుని చుట్టుగుడిసెలోనికి చంద్రాపీడ చక్రవర్తి విజయంచేస్తున్నారన్న వార్త అతని కుటీర ప్రాంతంలోనేకాక, శ్రీనగరంలో అంతట ఝంఝూమారుతవేగంతో వ్యాపించింది. అతని బంధువులు, మిత్రులు ఆ వృత్తాంతం విని పరమానందభరితులయినారు. కాని వారిలో కొందరు సార్వభౌము డంతటివారు నోరు విడిచి అడిగినప్పుడు దేవళం కట్టడానికి వెంటనే అంగీకరించకపోవడం వట్టి మూర్ఖత్వమే అని ఈసడించుకున్నారు. మంత్రులు కొందరు పద్మస్వామి వల్లనే ఇంతటి బెడద వచ్చిపడిందని అతనిమీద దుమ్మెత్తిపోశారు.

ఇంతకీ చక్రవర్తి స్వయంగా తన కుటీరానికి విచ్చేసి అర్థించినా మంకణు డది స్వాధీనం చెయ్యడేమో అని శ్రుతకీర్తి ఎంతయినా ఆందోళన పడ్డాడు. ఆ సాకుతో కాశ్మీరాధిపతిని తన కుటీరానికి ఆహ్వానించి, అది స్వాధీనం చెయ్యబోవడంలేదని నిష్కర్షగా చెప్పివేసి అవమానించడమే అతని ఉద్దేశ్యమయి ఉండవచ్చుననికూడా ప్రధానమంత్రి భయపడ్డాడు. కాని అంతవరకు వచ్చినప్పుడు అప్పటిమాట ఆలోచించుకోవచ్చునని తిరిగి తనలో తాను సమాధానపడ్డాడు.

తానిచ్చిన వాగ్దానం ప్రకారం మరునాటి సాయంకాలం చంద్రాపీడ చక్రవర్తి ఒంటరిగా, కేవలం పాదచారిగా మంకణుని కుటీరానికి బయలుదేరాడు. ఆ అపూర్వ సంఘటన గమనించిన మంకణుని ఇరుగు పొరుగువారితోబాటు, ఇంచుమించుగా శ్రీనగర పౌరులందరు అతని చుట్టుగుడిసె చుట్టూ గుమిగూడారు. చక్రవర్తినే ఆ విధంగా తన కుటీరానికి రప్పించుకుంటున్న మంకణునిమీద వారిలో కొందరి కెంతయినా క్రోధం బయలుదేరింది. దానితోబాటు చంద్రాపీడునిపై మరింత గౌరవభావం పెంపొందింది. చిట్టచివరికి ఈ వ్యవహారం అంతా ఏ విధంగా పరిణమించగలదో అన్న తహతహ వారందరిని ఉక్కిరిబిక్కిరి చేసింది.

సార్వభౌమునికోసమని మంకణుడు తన తలకు మించిన మహారాజమర్యాదలేవి తలపెట్టలేదు. ఆయన తన వాకిట అడుగు పెట్టగానే ఎంతో గౌరవంతో ఎదురుగా పోయి, తనకున్న ఈతాకులచాపమీదనే కూర్చుండబెట్టాడు. తన పెరటిబావి చల్లని మంచినీరే తియ్యని శీతలపానీయంగా ఒక మట్టిపాత్రలో పోసి చేతి కందించాడు. తన ఇంటిముంగిట పూసిన నీలి గోరింట పూలమాల మెడలో వేసి, భూర్జపత్రాల విసనకర్రతో విసురుతూ అంత శ్రమపడి తన కుటీరానికి విచ్చేసినందుకు ప్రగాఢ కృతజ్ఞత వెల్లడించాడు.

చక్రవర్తి అతని చుట్టుగుడిసె అంతా కలయజూసి, కుశలప్రశ్నలతో ప్రసంగం ప్రారంభించాడు. కావలిసినంత సొమ్ము తీసుకుని, దేవళం నిర్మించడానికి అనువుగా శీఘ్రమే సకుటుంబంగా వేరొక్కచోటి కెక్కడికయినా వెళ్ళిపోవలిసిందని తిరిగి ఎంతో మర్యాదగా తన కోరిక వెల్లడించాడు.

మంకణుని పెదవులపై సంపూర్ణ సంతృప్తితో ఘనీభవించిన దరహసితం తరళించింది.

''సార్వభౌమా! తాము స్వయంగా విజయంచేసి పునీతం చేసినందువల్ల, నా కుటీరం మరింతగా అమూల్యమై నా కపూర్వాహ్లాదం కలిగిస్తున్నది! తామెంత సొమ్మిచ్చినా నేనిక దీనిని విడిచిపెట్టలేను. అయితే, ఒక్క మాట! తమకెంతో శ్రమ కలిగించినందుకుమాత్రం మన్నించవలిసిందని వేడుకుంటున్నాను!''

'తాను వింటున్నది యథార్థమేనా?' అన్న సంశయంతో, ఆశ్చర్యంతో, పట్టరాని తలవంపుతో కాశ్మీర చక్రవర్తి నిలువునా నిర్ఘాంతపడి ప్రశ్నించాడు.

''మంకణా, నీ వీమాట మర్యాదకోసమని అనడంలేదు గదా? ... నిజంగా ఇది నీ నిశ్చయమేనా?''

''ముమ్మాటికి ఇది నా నిశ్చయమే! మీరు నా చుట్టుగుడిసె ఎత్తుపైడిదీనారాల రాశి నాముందు పోసినా నే నిది విడిచిపెట్టదలుచుకోలేదు! మరి ఈ సంగతి ఇంక ప్రస్తావించవద్దని వేడుకుంటున్నాను.''

మంకణు డత్యంత వినయంతోనే తన దృఢనిశ్చయం నిస్సందేహంగా వెల్లడించాడు.

చక్రవర్తికి ముచ్చెమటలు పోశాయి.

''నాకు ముందుగానే కొంత అనుమానం కలిగింది, నీ విలాగ ఇంటికి పిలిపించి తిరస్కరించగలవేమో అని. అయినా నేను ధర్మప్రకారం నా విధి నిర్వర్తించుకున్నాను. సరే, ఇక ధర్మకార్యార్థమై తగినంత ప్రతిఫలంమాత్రమే ఇచ్చి నీ కుటీరం బలాత్కారంగా స్వాధీనం చేసుకుంటున్నాను! . . . ఇక దీనిలో అన్యాయమేమిలేదు! తెలిసిందా? . . . ఒడిలో పడనున్న ధనరాశి అనవసరంగా జారవిడుచుకోకు! ఆవేశం విడిచి ఆలోచించుకో!''

సార్వభౌముని గొంతు పెచ్చుపెరిగిపోతున్న ఆగ్రహావేశంతో రవంత వణికింది. అయినా మంకణు డధైర్యపడలేదు.

''మహాప్రభూ! మీరెంతటి బలవంతులయినా నా గొంతులో ఊపిరి ఉన్నంతవరకు మీ కిది స్వాధీనం కానేరదు! మీ భటు లిక్కడ అడుగు పెట్టగానే దీనికి నిప్పంటించి నేను నా పసిపిల్లలతో, భార్యతోబాటు అగ్నిజ్వాలలో పడి మరణించగలను! ... ఈ సంగతి ముమ్మందుగానే మీ కెరిగిస్తున్నాను. మీ కిది న్యాయ

మనిపిస్తే అప్పైన నీ అధికారంతో నా కుటీరం స్వాధీనం చేసుకోవచ్చును! దానికేమి!''

మరికొన్ని క్షణాలవరకు చంద్రాపీడుని నోట మాట వెలువడలేదు!

''మంకణా, ఇంతేనా నీ తుదినిర్ణయము? అనవసరంగా పసిపిల్లలతో, భార్యతో అగ్నిజ్వాల కెందుకు ఆహుతి అయిపోతావు? అది మంచిపని కాదు సుమా!... నన్నిక తరలిపొమ్మన్నావా? లేక ఇంతకన్న వేరేమాట ఏదయినా ఉన్నదా?''

''ఇదే నా తుదినిశ్చయము, మహారాజా! నే నిక చెప్ప వలసినదేదీ లేదు!''

మంకణుని గొంతు ఖంగుమని మారు మోగింది. చక్రవర్తి లేచి నిలుచుని నాలుగైదు క్షణాలపాటు మంకణుని ధోరణి పరీక్షించాడు. నెమ్మదిగా అతనిని సమీపించి ఎంతో ఆప్యాయతతో చేతులు రెండు పట్టుకుని ఆ వ్యవహారంలో తన అంతిమనిర్ణయం ప్రకటించాడు.

''మంకణా, అపూర్వమయిన నీ ఆత్మగౌరవము, అచంచల ధైర్యము నా కమందానందం కలిగించాయి! పండువంటి నీ సంసారం బుగ్గిచేసి నేనిక ఈ దేవళం నిర్మించదలుచుకోలేదు. ఇంతేకాదు! ఇందువల్ల నీ ఎడల నా కేవిధమయిన వైమనస్యము కలగడంలేదు. పైగా, పరమ గౌరవభావం పెంపొందుతున్నది. పిల్లలతో, పాపలతో నీ విక్కడే నివసిస్తూ కలకాలం సుఖింతువు గాక! ఇదిగో, నేనిక తరలి పోతున్నాను.''

అయిదారు అడుగులు వేసి ఆ కుటీర ద్వారంవైపు సాగిపోయాడు చక్రవర్తి. మంకణు డా ధర్మమూర్తి న్యాయధోరణి గమనించి పట్టరాని ఆశ్చర్యంతో నిశ్చేష్టితుడయినాడు! మరుక్షణంలోనే పాదాలపై వాలిపోయాడు! నెమ్మదిగా లేచి నిలిచి చేతులు రెండు పట్టుకుని విన్నవించాడు.

''మహారాజా! దయఉంచి నా మనవి రవంత చిత్తగించండి! నే నింతకుముందు అనేక పర్యాయాలు మీరు మహాధర్మస్వరూపులన్న పొగడ్త విన్నాను. ఆ ప్రశంసలోగల పరమార్థ మెంతటిదో పరీక్షించవలెనన్న పట్టుదలతోనే నే నిన్నివిధాల మీ కోరిక మాటిమాటికి ససేమిరా అని తిరస్కరించాను.

''అంతేగాని మీ దేవాలయ నిర్మాణాని కడ్డుపడవలెనని నేనెన్నడు తలపెట్టలేదు. ఇదిగో, నా కుటీరంతోబాటు దీని చుట్టుగల నేల అంతా మీకిప్పుడే స్వాధీనం చేస్తున్నాను. దయఉంచి నా ప్రార్థన మన్నించి స్వీకరించండి!''

అకస్మాత్తుగా మారిన మంకణుని ధోరణితో చక్రవర్తి మరింతగా నిర్ఘాంతపడ్డాడు! కాని అంతలోనే ఆతని ఆంతర్యం గ్రహించుకొని అతని ఆత్మీయ దృష్టితో అభినందించాడు. క్షణకాలం మౌనం వహించి, ''అయితే నన్ను పరీక్షించవలెనన్న పట్టుదల నీ కెందువల్ల కలిగింది, మంకణా?'' అని సాదరదృష్టితో ప్రశ్నించాడు.

''మహాప్రభూ, తాము నిర్మించదలుచుకున్నది త్రిభువనస్వామి దేవాలయమేగాని ఏదో సామాన్యమయిన దేవళం కాదుగదా! ఆ స్వామికి అందరి ఎడల సమానమయిన కారుణ్యమేగాని పక్షపాత మేమాత్రము లేదుకదా! కాని ఆ దేవళం నిర్మించదలుచుకున్న మీ అధికారులందరు మొట్టమొదటినించి కేవలం పక్షపాత దృష్టితోనే వ్యవహరించారు. నన్ననేకవిధాల ఊసడించి అవమానించారు! మీ సందర్శనానికి వచ్చినప్పుడుకూడా నా కనేవిధమయిన అమర్యాద జరిగింది. దీని కెవ్వరు కారణభూతులో మొట్టమొదట నా కవగాహన కాలేదు. కనకనే నే నింతటి మొండిపట్టుదలతో వ్యవహరించ వలసిన అవశ్యకత కలిగింది. అంతేగాని నా కింకొక ఆలోచనే లేదు!

''ఇంకొక్క మనవి. నా కుటీరప్రాంతంలోనే త్రిభువనస్వామి దేవాలయ నిర్మాణం జరగబోతున్నది. అటువంటప్పుడు ఆ కరుణాసాగరుని సందర్శనంలో, పూజాదులలో పక్షపాతం పనికిరాదు కదా! తాము న్యాయస్వరూపులని నాకు తెలియకపోలేదు. అయితే మీ అధికారు లొక్కొక్కప్పుడు తమ ఇష్టం వచ్చినట్టు వ్యవహరించవచ్చును. కనకనే నే నింతగా విన్నవించుకుంటున్నాను.''

ఆ హెచ్చరికలోగల అంతరార్థం చక్రవర్తి క్షణంలో గ్రహించుకున్నాడు. తన సందర్శనంలోగాని, త్రిభువనస్వామి సందర్శనంలోగాని, పూజాదులలోగాని ఇకముం దెన్నడు, ఎవ్వరికి ఎటువంటి అమర్యాద, అన్యాయము జరగబోదని ఖచ్చితంగా వాగ్దానంచేసి ఇనుమడించిన గౌరవప్రసంగంతో మంకణుని వీడ్కొన్నాడు.

అంతలోనే కర్ణాకర్ణిగా ఆ శుభవార్త విన్న శ్రీనగర పౌరులు జయజయాభినందనలతో చంద్రాపీడ చక్రవర్తి ననేకవిధాల ప్రశంసించారు.

అప్పైన ముమ్ముందుగా మంకణుని కింకొకచోట పెద్ద సౌధం నిర్మించిఇచ్చిన అనంతరమే ఆకాశం చుంబించే గోపుర ప్రాకారాలతో త్రిభువనస్వామి దేవాలయ నిర్మాణం ముగిసింది.

మంకణునివల్లనే అపార కరుణామూర్తి ఆ స్వామిని యథేచ్ఛగా సందర్శించి, మనసారా అర్చించగల మహాదృష్టం తమ కందరికి లభించినదని ఆ ప్రాంతంలోగల పౌరులేకాక, శ్రీనగరవాసులందరు ఆతనిని వేనోళ్ల వినుతించి అభినందించారు. ★

బాపూ!

డా॥ సి. నారాయణరెడ్డి

ఏమని వర్ణించగలను ఓ మహాత్మ నీ కీర్తిని.
మిణుగురుపురుగెటుల అందుకొనునో భాస్కరమూర్తిని.

ముల్లును పువ్వుగ మార్చిన మోహనగాత్రమ్ము నీది.
గవ్వను రవ్వగ తీర్చిన మవ్వపు సూత్రమ్ము నీది.

బుద్ధుడు నీ చూపులలో పూర్ణసిద్ధి పొందినాడు.
మహ్మదు నీ రూపములో మరోజన్మమందినాడు.

నీ కొనఊపిరిలోన ధ్వనించెను జీసస్ గళమ్ము.
నీ బ్రతుకే దైవమ్మును నిలబెట్టిన ఆలయమ్ము.

భరతావనిపై తరలిన సురగంగవు నీవయ్యా.
దళితాత్ముల పాలి ముక్తిదాతవు నీవేనయ్యా.

నీ ఆశయగగనమ్ముల నీడలోన ఇన్నాళ్లుగ
భరతజాతి పందిళ్లను పరచుకొనెను చలచల్లగ.

కానీ — ఈనాడు నీవు లేని వెలితి పొడచూపెను.
పచ్చని పందిరిలో కార్చిచ్చు నాలుకలు సాచెను.

చిచ్చును చల్లార్చు అమృతశీకరములు నీ కరములు.
బాపూ! దీవించవయా నీ పుత్రుల నొక్కమాటు.

కవినో నా రొమ్ము చీల్చి రవళించిన గీతమ్మిది.
కాదుకాదు; నిఖిల హృదయవాదుల సంగీతమ్మిది. *